

Roman Lusawa

Rozwój zrównoważony – dwa spojrzenia¹

I. Pojęcie rozwój zrównoważony

Termin zrównoważony rozwój tak upowszechnił się w języku polityków, naukowców i dziennikarzy, że „uzyskał status sloganu, czyli słowa, które wymawia się dość bezmyślnie”. Przegląd piśmiennictwa prowadzi do wniosku, że „istnieje silna dodatnia korelacja pomiędzy ogromną ilością literatury a trudnością zastosowania omawianego przez nią pojęcia do celów praktycznych” [Howe 2005]. Zdaniem Basiago (1995) wynika to ze sposobu w jaki „zrównoważenie” pojmowane jest w różnych kontekstach. Istnieje zatem potrzeba każdorazowego sprecyzowania go, przed przystąpieniem do właściwej analizy problemu.

Najogólniej mówiąc dominują dwa podejścia. Pierwsze z nich postuluje osiągnięcie „stanu zrównoważenia”. Określonej harmonii w sferach ekonomicznej, społecznej i ekologicznej umożliwiającej przyszłym pokoleniom mieszkańców zaspokajanie ich potrzeb w sposób, jaki uznają za najwłaściwszy. Równowaga taka może zostać osiągnięta jedynie w wielkoskalowych układach przestrzennych [Drzazga 2006], czyli na poziomie kraju, kontynentu czy świata.

Drugie podejście skupione jest na sposobach osiągania tego celu. Formułuje zasady osiągania poprawy dobrobytu. Pogląd taki podzielają Basiago (1995) Bromley (2005) i Adamowicz (2006). Dasgupta i Heal (1979) zrównoważony rozwój określają mianem doktrynę moralnej, a Crabbé (1997) - politycznej ideologii i utopii. Ciekawą interpretację znajdujemy W niemieckiej strategii zrównoważonego rozwoju² znajdujemy następujące objaśnienie pojęcia: „Już w starożytności Ariadna z Neksos stała przed analogicznym problemem jak my dzisiaj: jak znaleźć wyjście z labiryntu i zapobiec temu, co się miało wydarzyć Zgodnie z podaniem znalazła ona rozwiązanie w postaci kłębka czerwonej nici, który dała Tezeuszowi na drogę. Podobnie dzisiaj, wielu ludzi skomplikowany świat polityki, gospodarki, postrzega jako wielki labirynt, w którym trudno się połapać... Idea zrównoważonego rozwoju jest czerwoną nitką na drodze w 21 stulecie” [Prespektiven für Deutschland 2002]. Zwolenników takiego podejścia łączy przekonanie, że zrównoważony rozwój osiągnięty może zostać jedynie w wyniku przestrzegania zasady sprawiedliwości (odpowiedzialności) międzypokoleniowej, sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej oraz w warunkach społeczeństwa aktywnego – mającego wpływ kształt decyzji władzy. W związku z tym podkreślają oni konieczność tworzenia warunków, w których będą mogły być urzeczywistnione.

Województwo mazowieckie znajduje się sytuacji dość szczególnej. Jako region dostatecznie duży obszarowo i ludnościowo może pokusić się o poszukiwanie własnego stanu zrównoważenia dlatego obydwa podejścia wydają się być jednakowo ważne. Z drugiej zaś strony dotychczasowy poziom rozwoju i tempo zachodzących zmian nakazują nieco więcej uwagi poświęcić problemowi sprawiedliwości wewnątrz pokoleniowej czyli poszukiwaniu właściwej proporcji pomiędzy biedą a ubóstwem.

II. Rozwój zrównoważony jako poszukiwanie równowagi między biedą a bogactwem

Pojęcie rozwoju zrównoważonego nie zostało dotychczas w świecie do końca zdefiniowane. Pojawiło się ono po raz pierwszy w roku 1713 w Saksonii w wyniku zaostrenia się kryzysu surowcowego. W skutek nadmiernej eksploatacji lasów porastających góry Harzu konieczne było zahamowanie wydobycia srebra. Było to skutkiem intensywnego wykorzystania drewna, jako stempli przy budowie szybów w kopalniach, używania tego surowca do wyrobu węgla drzewnego oraz jako podstawowego materiału budowlanego i opału. Spowodowało to poważne, jak na tamte czasy problemy ekonomiczne i społeczne (bezrobocie, brak opału na cele bytowe). W roku 1713 Carl von Carlowitz nadstarosta górniczy na dworze we Freibergu w dziele zatytułowanym „Sylvicultura oeconomica, oder haußwirthliche Nachricht und Naturmäßige Anweisung zur wilden Baum-Zucht” sformułował jako pierwszy zasadę trwałości (nachhaltigkeit). Postulował by liczbę wyciętych drzew ograniczono do tej, jaką uda się wysiać i rozsadzić. [Grober 1999]. Od Niemców termin trwałości przejęły i inne kraje, a gospodarka kolonialna spowodowała, że już w angielskiej wersji językowej (Sustained yield forestry) był pojęciem używanym na całym świecie. Nowe znaczenie pojęciu zrównoważonego rozwoju nadano w następstwie ukazania się w roku 1972 alarmistycznego raportu Klubu Rzymskiego zatytułowanego „granice rozwoju” („Limits to Growth”).

¹ Artykuł pochodzi z publikacji: Lusawa R. „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich wyzwaniem dla gmin Mazowsza”, *Wiś Jutra*, 2007, s.12-18.

² Dokument przedstawiony przez rząd Niemiec na konferencji w Johannesburgu.

Zrównoważony rozwój jako problem ekonomiczny i polityczny

Dostrzeżono wówczas, że zrównoważony rozwój jest w pierwszej kolejności problemem ekonomicznym, polegającym na poszukiwaniu właściwych proporcji między bogactwem i biedą, tak, by nie niszczyć przy tym środowiska naturalnego. W definicji zapisanej w raporcie Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju ONZ (WCED) pracującej pod przewodnictwem ówczesnej premier Norwegii Gro Harlem Brundtland, który przedstawiony został na 42. sesji Zgromadzenia Ogólnego i opublikowany 4 sierpnia 1987 r. pod tytułem „Nasza wspólna przyszłość” („Our common future”) zapisano, że zrównoważony rozwój polega na tym, by potrzeby ludzi żyjących dziś były zaspokajane tak, by i przyszłe pokolenia mogły zaspokoić własne³ [WCED 1987]. W artykule 82 stanowiącym podsumowanie rozdziału 2. „Ku zrównoważonemu rozwojowi” (Towards sustainable development) czytamy: „W swoim podstawowym sensie strategia zrównoważonego rozwoju zmierza do wspierania harmonii pomiędzy istotami ludzkimi oraz pomiędzy ludźmi i przyrodą... W ten sposób zdefiniowano dwa nowe pojęcia składające się na to, co nazwano rozwojem trwałym lub zrównoważonym. Chodzi mianowicie o tak zwaną „sprawiedliwość międzypokoleniową” i „sprawiedliwość wewnątrzpokoleniową”. Ze względu na nie możliwość określenia przyszłych potrzeb i przyszłych możliwości ich zaspokojenia, realizacja pierwszej z zasad może być jedynie kwestią przypadku [Howe 2005]. Jej realizacja nie jest również możliwa w warunkach naruszenia proporcji dostępności do dóbr ludzi żyjących współcześnie. Dlatego większy naciski położono na zachowanie sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej i stwierdzono, że dążenie do zrównoważonego rozwoju wymaga:

- systemu politycznego, który gwarantuje efektywny udział obywateli w podejmowaniu decyzji,
- systemu ekonomicznego, generującego nadwyżki oraz wiedzy technicznej niezależnej i na trwałych podstawach,
- systemu społecznego, który umożliwi rozwiązanie napięć powstających w wyniku dysharmonii rozwoju,
- systemu produkcji, który respektuje zobowiązanie do ochrony ekologicznych podstaw rozwoju,
- systemy technologicznego zdolnego do poszukiwania nowych rozwiązań,
- międzynarodowego systemu, sprzyjającego trwałym modelom handlu i finansów,
- systemu administracyjnego, elastycznego i zdolnego do samodoskonalenia się.”⁴

Naruszenie sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej jest wynikiem nadużywania w życiu społecznym zasady W. Pareto. Zgodnie z ogólną zasadą suwerenności konsumenta⁵, grupy społeczne decydujące o tempie i kierunkach rozwoju dostrzegają przede wszystkim własne potrzeby i rozwiązują własne problemy. Pareto uznał taką sytuację za właściwą. Zasada, iż ekonomicznie optymalnym jest działanie, które przynosi korzyść jakiejś grupie obywateli nie szkodząc innym zwalnia grupy mające wpływ na kształt stosunków gospodarczych z obowiązku uwzględniania potrzeb rozwojowych innych uczestników życia gospodarczego. Nasila zatem proces określany mianem polaryzacji (koncentracji) społecznej [Wohlmeyer 1999]⁶. Budzi to poważne zastrzeżenia części ekonomistów, którzy uważają ten stan za przyczynę różnego rodzaju napięć społecznych i konfliktów [Stiglitz 2004]. Problem zwalczania ubóstwa uznano za jedną z kluczowych kwestii przy realizacji idei zrównoważonego rozwoju [Lorek 2006]. Uwzględniono to w dokumentach końcowych konferencji zwołanej przez ONZ do Rio de Janeiro w roku 1992. W preambule podpisanej przez 178 państw Agendy 21, zawierającej program działań na obecne stulecie⁷. Czytamy: „Ludzkość stoi w rozstrzygającym punkcie swojej historii. Doświadczamy rosnących różnic między narodami i wewnątrz narodów, coraz większej biedy, coraz więcej chorób i analfabetyzmu oraz narastanie szkód w ekosystemach od których zależy nasz dobrobyt. Poprzez połączenie zainteresowania środowiskiem i rozwojem oraz ich silniejsze uwzględnienie, może się nam jednak

³ W oryginale: "Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs."

⁴ Our common future, str. 73-74.

⁵ Zasada suwerenności konsumenta głosi, że każda osoba potrafi najlepiej ocenić własne potrzeby i preferencje, czyli to, co leży lub nie leży w jej interesie [Stiglitz 2004].

⁶ Polaryzacja społeczna jest to proces ekonomicznego rozwarstwiania się społeczeństwa, wyodrębniania się stosunkowo nielicznej, ale za to nadzwyczaj bogatej grupy obywateli, przy równoczesnym wzroście obszarów ubóstwa i zaniku warstwy średniej.

⁷ W czterdziestu rozdziałach Agendy 21 opisano zasadnicze problemy, z jakimi ludzkość będzie musiała się zmierzyć, jeśli zamierza przetrwać. W części społecznej poruszono zagadnienia: zwalczania biedy, ochrony zdrowia i konieczności zmiany modelu konsumpcji. W zakresie gospodarki surowcami omówiono tematykę ochrony atmosfery, gleb, lasów, pustyń i terenów górskich oraz wody. Zwrócono uwagę na sposób postępowania z zagrożeniami takimi jak biotechnologie, śmieci itp. Kolejną część poświęcono sprawom: pozycji kobiet, dzieciom i młodzieży, ludziom w podeszłym wieku, organizacjom pozarządowym, gminom, związkom zawodowym, prywatnej przedsiębiorczości, nauce, technice i rolnictwu. Część czwarta traktuje o możliwościach realizacyjnych takich jak: źródła finansowania, najpilniejsze potrzeby edukacyjne.

udać zaspokoić podstawowe potrzeby, podnieść standard życia wszystkich ludzi, zwiększyć ochronę i poprawić zagospodarowanie ekosystemów i przez to zagwarantować bezpieczną i pomyślną przyszłość” [Agenda 21]. Pierwszeństwo problemów ekonomicznych i społecznych przed środowiskowymi jeszcze wyraźniej podkreślono w rozdziale 3. „Zwalczanie biedy, trwałe zabezpieczenie podstaw egzystencji biednych grup społecznych”. W akapicie 3.2 zapisano: „Pomimo zrównoważonej gospodarki surowcami, polityka ekologiczna ukierunkowana w pierwszym rządzie na ochronę zasobów, musi w należyty sposób uwzględnić ludzi, którzy wykorzystują te zasoby w celu zabezpieczenia swojej egzystencji. W przeciwnym razie taka polityka będzie miała negatywne skutki zarówno dla rozwiązania problemu biedy, jak i ochrony środowiska”.

Podobny wydzźwięk ma ogłoszona w roku 1996 deklaracja brukselska Klubu Rzymskiego: „Obecnie bardziej niż kiedykolwiek dotąd czujemy konieczność zwrócenia uwagi na nowe globalne dysproporcje spowodowane różnicami w tempie wzrostu gospodarczego i wzrostu ludności, a także wyniszczające działanie globalizacji w sensie bezwzględnej konkurencji, prowadzącej do bezrobocia w jednych krajach i marnej opłaty pracy w innych, co prowadzi do biedy i poszerzania się emigracji.” [Chołaj 2004]. Jeszcze wyraźniej zadania precyzuje opublikowany w roku 1999 raport UNESCO pt.: „Przyszłość świata”, którego autorem był Federico Mayor. Wskazano w nim cztery wyzwania stojące przed społeczeństwem światowym:

- utrzymanie pokoju,
- powstrzymanie procesu ekonomicznego rozwarstwiania się społeczeństw,
- zapewnienie trwałego rozwoju i rozsądne gospodarowanie środowiskiem,
- stworzenie wizji przyszłego świata.

Wizji świata odpowiadającej wyzwaniom bieżącego stulecia poszukiwano usilnie na przełomie wieków w ramach dyskusji na temat globalizacji. [Chołaj 2004]. Aczkolwiek różnice poglądów dzielące F. Fukuyamę i N. Chomsky’ego są nie do przeczygnięcia, to jednak większość dyskutantów zwróciła uwagę na znaczenie różnic w poziomie bogactwa pomiędzy poszczególnymi częściami świata, państwami i grupami społecznymi. Ponieważ pogłębianie się zjawiska prowadzi do powstawania politycznych napięć, w zakresie ekologii nie da się nic uczynić, jeżeli problemy gospodarcze, społeczne i środowiskowe nie będą rozwiązywane łącznie i to z naciskiem na te pierwsze. Dlatego recepty na zabezpieczenie przyszłości upatruje się w:

- w rozwoju systemu wolnego handlu,
- dbaniu by handel i środowisko naturalne służyły sobie wzajemnie,
- wydzieleniu odpowiednich środków finansowych na wsparcie krajów rozwijających się i rozwiązanie światowego problemu zadłużenia,
- prowadzeniu polityki gospodarczej sprzyjającej zarówno rozwojowi, jak i środowisku.⁸

Rozwój zrównoważony, jako problem społeczny

W części Agendy 21 poświęconej społeczeństwu wskazano, że dla zapewnienia ludzkości warunków do dalszej egzystencji w przyszłości największe znaczenie mają:

- międzynarodowa współpraca w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju krajów rozwijających się i związana z tym polityka wewnętrzna⁹,
- trwałe (zrównoważone) zabezpieczenie podstaw egzystencji grup społecznych¹⁰,
- zmiana postaw konsumpcyjnych¹¹,
- przyrost naturalny¹²,
- ochrona zdrowia¹³,
- zagospodarowanie przestrzenne¹⁴,
- połączenie celów społecznych i ekologicznych w procesie podejmowania decyzji¹⁵.

Z punktu widzenia polityki regionalnej pierwszy z wymienionych kierunków działań ma mniejsze znaczenie. Pozostałe jednak wymagają uwzględnienia przy konstruowaniu planów rozwojowych. Należy pamiętać, że zrównoważone zabezpieczenie podstaw egzystencji grup społecznych, zgodnie z cytowanym już ustępem 3.2, oznacza że ograniczenia w korzystaniu ze środowiska nie mogą powodować pogorszenia ekonomicznej (dochodowej) sytuacji grup społecznych. Zatem jeśli do takiej sytuacji dochodzi, grupom tym należy się

⁸ Agenda 21 art. 2.3

⁹ Agenda 21, rozdział 2

¹⁰ Agenda 21, rozdział 3

¹¹ Agenda 21, rozdział 4

¹² Agenda 21, rozdział 5

¹³ Agenda 21, rozdział 6

¹⁴ Agenda 21, rozdział 7

¹⁵ Agenda 21, rozdział 8

rekompensata. W warunkach europejskich dotyczy to głównie rolnictwa i ludności wiejskiej. Działania na rzecz ochrony środowiska powodujące zwiększenie dysproporcji pomiędzy grupami społecznymi paradoksalnie prowadzą do utrwalenia obciążających środowisko nadmiernie konsumpcyjnych postaw wśród zamożnych obywateli i upowszechniania się złych praktyk produkcyjnych bytowych w grupach biedniejszych. Strategie opracowywane na szczeblach lokalnych powinny zatem promować nastawione na ograniczenie zużycia zasobów naturalnych modele życia i pracy. Programy te powinny uwzględniać lokalne uwarunkowania demograficzne, gwarantować prawa kobiet, ochronę zdrowia przynajmniej na poziomie podstawowym oraz zwalczanie chorób zakaźnych. Istotne znaczenie ma przeciwdziałanie tak zwanym chorobom cywilizacyjnym, związanym z nadmiernym obciążeniem środowiska naturalnego.

Rozwój zrównoważony, jako problem ekologiczny

Kraje Unii Europejskiej eksponują problem środowiskowy. Ma to wielorakie uzasadnienie. Po pierwsze takie, że idea zrównoważonego rozwoju została sformułowana właśnie w tej części świata i to dość długo przed powstaniem nowoczesnej ekonomii. Zakorzeniła się zatem w świadomości społecznej. Problem równowagi pomiędzy biedą i bogactwem w tym regionie świata inną ma wagę niż w krajach afrykańskich, czy latinoamerykańskich podczas, gdy zagrożenia spowodowane zaburzeniem równowagi przyrodniczej narastają. Anomalie pogodowe wywołane zmianami klimatycznymi zabijają więcej ludzi niż terroryści [Ceipek 2004]. I w końcu dla tego, że eksponowanie problemów środowiska pozwala na utrzymanie polityki wspierania wsi i rolnictwa, która kształtowała się od końca XIX w. pod wpływem zmian relacji pomiędzy efektywnym popytem na żywność i jej podażą przy niepełnym (do końca lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku) zaspokojeniu potrzeb biologicznych ludności [Гайсин 2003]. Decyzje podjęte w ramach rokowań GATT, a następnie Światowej Organizacji Handlu dość drastycznie ograniczyły stosowane tradycyjnie na naszym kontynencie instrumenty wsparcia rolnictwa, w tym dopuszczone czasowo w porozumieniu z Marakeshu dopłaty wyrównawcze. Redukcji nie podlegały natomiast instrumenty zaliczone do tak zwanego „zielonego pudełka” (green box), w tym programy ekologiczne i dopłaty nie związane z produkcją rolną. Sprawa jest na tyle ważna, że F. Fischler - były komisarz rolny UE i negocjator z jej ramienia w rokowaniach WTO oraz były wicepremier Austrii J. Riegler zaangażowali się w propagowanie idei ekologiczno-społecznej gospodarki rynkowej [Riegler 2001], jako rozwinięcia obowiązującego w chwili obecnej modelu społecznej gospodarki rynkowej. Proponowane przez ONZ kierunki aktywności jak:

- zintegrowane działania w celu planowania i wykorzystania zasobów gleby;
- zwalczanie procesu kurczenia się lasów;
- zagospodarowanie ekosystemów wrażliwych: zwalczanie pustynnienia i suszy oraz trwałe zagospodarowanie terenów górskich;
- wsparcie trwałego rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich;
- zachowanie różnorodności biologicznej;
- rozwój biotechnologii poprawiających stan środowiska naturalnego;
- ochrona mórz i oceanów oraz ich żyjących zasobów;
- ochrona zasobów wody pitnej;
- przyjazne dla środowiska postępowanie z substancjami niebezpiecznymi i odpadami¹⁶;

dają szereg możliwości jej realizacji, co oznacza obronę interesu europejskiego przy zachowaniu zgodności stosowanych instrumentów ze standardami wynegocjowanymi podczas Urugwajskiej i Milenijnej rundy rokowań GATT/WTO.

Rozwój zrównoważony jako sposób działania

Przedstawione zapisy przyjętych przez społeczność międzynarodową dokumentów ONZ wskazują, że pojęcie rozwoju zrównoważonego, dotyczy nie tyle stanu jaki ludzkość chce osiągnąć, co, sposobów realizacji rozwoju rozumianego jako poprawa zaspokajania potrzeb ludzkich. Tak rozumiany rozwój nie poddaje się pomiarom. Nie jest możliwe ani skonstruowanie syntetycznego miernika trwałości rozwoju ani stworzenie zestawu miar pozwalających obiektywnie ewaluować zachodzące zmiany. Nie można stwierdzić, że dany obszar osiągnął trwałość rozwoju, a inny musi o ileś procent zwiększyć lub zmniejszyć ten, czy inny parametr. Można natomiast oceniać kierunek i skuteczność działań podejmowanych przez społeczeństwo na różnych szczeblach jego organizacji. Ocena ta powinna być dokonywana na podstawie systematycznej obserwacji zjawisk gospodarczych, społecznych i przyrodniczych mających istotne znaczenia dla zaspokojenia bieżących i przyszłych potrzeb ludności. Szczególnie użyteczne jest badanie mierzalnych zjawisk migracyjnych. Przestrzenne zróżnicowanie dobrobytu poddaje się rozumowej ocenie [Pajestka 1983, Stiglitz 2005]. Dlatego

¹⁶ Agenda 21, rozdziały 11-22

ludzie przemieszczają się z miejsc, gdzie poziom zaspokojenia ich potrzeb jest nie zadawalający, tam gdzie żyje im się lepiej. Można wyodrębnić obszary bardziej i słabiej rozwinięte.

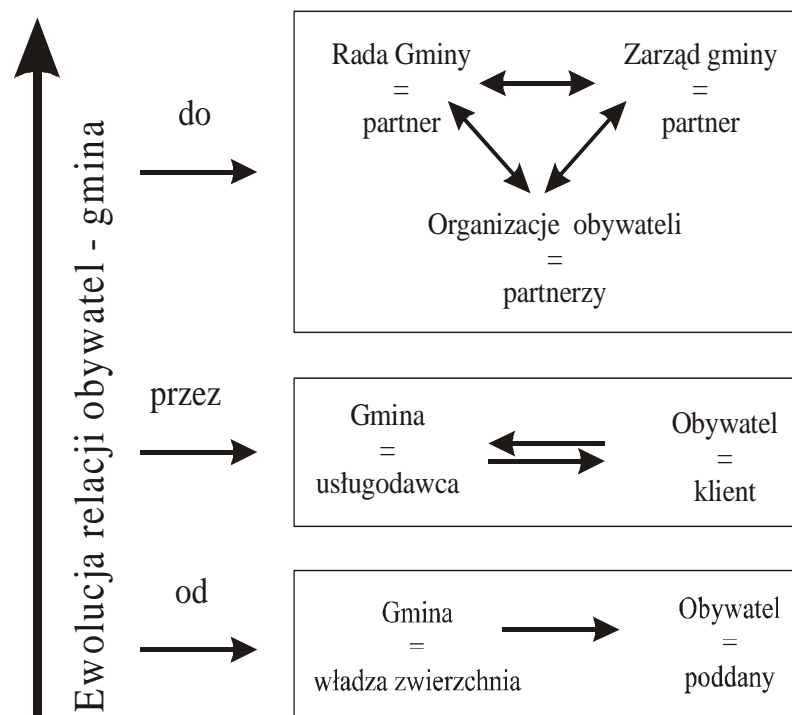
Ocena czy stwierdzony wzrost dobrobytu realizowany jest zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju polegać powinna na pomiarze nasilenia zjawisk, co do których wiadomo, że zagrażają przyszłej konsumpcji. Do takich zjawisk zaliczyć można:

- Nadmierną polaryzację bogactwa zagrażającą stabilności struktur społecznych.
- Koncentrację czynników zagrażających zdrowotności ludzi.
- Procesy zaburzające równowagę ekologiczną.
- Wyczerpywanie nieodnawialnych zasobów naturalnych.

Przy ocenie uwzględnić należy, że jej wyniki nie mogą być uznane za niezmiennie ani w ujęciu przestrzennym, ani w horyzoncie czasowym.

Rola gmin w realizacji idei zrównoważonego rozwoju

Pogłębianie się niebezpiecznych dla dalszego rozwoju zjawisk w sferze gospodarczej społecznej i ekonomicznej sprawi, że społeczeństwa staną przed problemem jak państwo, kierując się interesem ogólnym, może za pomocą uregulowań prawnych narzucić obywatelom cel, jakim jest trwałość rozwoju. Realizacja idei zrównoważonego rozwoju, która wymaga zmiany postaw społecznych wymaga jak najszerszego włączenia zorganizowanych grup społeczeństwa¹⁷, takich jak związki, stowarzyszenia, fundacje, a nawet kościoły [Mangel 2002]. Ich działalność musi być jednak inspirowana, koordynowana i wspierana przez lokalne czynniki polityczne – władze gmin (udział gmin w realizacji zadań sformułowanych w dokumencie uznano za czynnik rozstrzygający¹⁸). W celu ich uaktywnienia, na sygnatariuszy porozumienia nałożono zobowiązanie tworzenia analogicznych dokumentów na szczeblu lokalnym¹⁹. Powinny one być dopasowane do miejscowych uwarunkowań. Mają zawierać wieloletnie programy zrównoważonego rozwoju angażujące na etapie

opracowania i realizacji różne podmioty polityczne, społeczne i gospodarcze. Uczestnicy tworzenia lokalnych Agend 21 muszą osiągnąć kompromis w sprawie perspektywicznych kierunków rozwoju, co wymaga od nich odpowiednio wysokiego poziomu kultury politycznej. Celem głównym nie jest jednak opracowanie planu ochrony środowiska, ale przede wszystkim zwiększenie zrozumienia szerokich warstw społeczeństwa. „W wyniku procesu konsultacyjnego świadomość każdego gospodarstwa domowego w zakresie zrównoważonego rozwoju powinna zostać wyostrzona”²⁰. Dlatego pośpiech przy prowadzeniu prac nie jest zalecany.

Kolejnym celem działań zalecanych w Agendzie 21 jest upowszechnienie nowego modelu zarządzania państwem. Gminy jako wspólnoty samorządowe powinny stać się partnerami dla obywateli. W ten sposób dokonać ma się przejście od modelu państwa opiekuńczego do modelu państwa aktywnego (rys. 1), realizującego postulowaną przez

Na podstawie: H. Mangel, Auf Weg in die aktive Gesellschaft

Rys 1. Ewolucja ustroju państwa (relacja gmina-obywatel)

Źródło: na podstawie Mangel 2002.

¹⁷ Agenda 21, rozdział 27

¹⁸ Agenda 21, p. 28.1

¹⁹ Agenda 21 p. 28.3.

²⁰ Agenda 21 p. 28.3

ONZ ideę dobrego państwa (Good Governance) gminy muszą, zatroszczyć się o:

- tworzenie struktur powołanych do wspierania działań na rzecz trwałego rozwoju, finansowanych z budżetu gminy lub wzmocnionych etatami,
- regularną ocenę przez społeczność lokalną działań gminy np. przez składanie rocznych sprawozdań radzie i publikowanie ich w prasie,
- włączenie działań na rzecz trwałości rozwoju do strategii jednostki i przedsięwzięć podejmowanych przez gminę oraz wykorzystanie specjalnych programów rządowych,
- zaangażowanie w działania na rzecz trwałego rozwoju zarówno rad i zarządów gmin, kół gospodarczych jak i pojedynczych obywateli [Magel 2002].

Koncepcja społeczeństwa obywatelskiego ma być narzędziem, przydatnym przy zmienianiu rzeczywistości. Taka organizacja społeczeństwa sprzyja mniejszym jednostkom administracyjnym, ponieważ mobilizuje społeczność lokalną, uruchamia siły i czynniki endogenne, które są motorem rozwoju lokalnego [Kowalska, 2003]. Jednak jest pewne, że nie będzie ona niemożliwa do realizacji bez zmiany postaw lokalnych polityków, którzy muszą ukierunkować się na: zespolowość, wiarygodność, przejrzystość i współpracę.

Przedstawioną wizję funkcjonowania gmin można określić jako utopijną. Jest to jednak jedna z tych wizji, które J. Wilkin klasyfikuje do grupy „skierowanych ku światu utopii heroicznych (utopii rekonstrukcji). Społeczeństwa, które potrafią takie utopie stworzyć i przyjąć, rozwijają się. Tym, które są do tego niezdolne grozi skleroza i ruina [Wilkin 2005]. Dzieje się tak ponieważ heroiczne utopie i związane z nimi nadzieje mają bardzo wielką siłę motywującą [Tischner 1993]. Są źródłem uczuć altruistycznych, zatem, zgodnie z klasyfikacją zaproponowaną przez St. Pszczółkowskiego [1936] zaliczyć je należy do dóbr niematerialnych będących najważniejszym składnikiem bogactwa społecznego.

Literatura

1. Ceipek K., 2004: Globale Klimakatastrophe als Kriegsgefahr Nr. 1. Ökoenergie Nr. 54.
2. Chołaj H., 2004, Ekonomia polityczna globalizacji, Fundacja Innowacja i Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna, Warszawa.
3. Drzazga D., 2006, Planowanie przestrzenne jako instrument wdra zania zrównoważonego rozwoju w Polsce – próba oceny. Ogólnopolska konferencja naukowa Zrównoważony rozwój w teorii ekonomii i praktyce, Wrocław 29-30. 06.
4. Гайсин Р., 2003: Перспективы развития экономического сотрудничества России и Европейского Союза в условиях дальнейшего его расширения. Машынопіс.
5. Grober U., 1999: Der Erfinder der Nachhaltigkeit. Die Zeit, nr. 48, s. 98.
6. Howe K. S., 2005, Perspektywy rozwoju obszarów wiejskich w Europie: kwestia zrównoważenia, [w:] Zawalińska K. (redakcja naukowa), Rozwój obszarów wiejskich. Doświadczenia krajów Europejskich, IRWiR PAN, Warszawa
7. Kowalska I., 2003, Społeczno-ekonomiczne wyznaczniki strategii rozwoju lokalnego w dobie czwartej fali cywilizacyjnej. [w:] Adamowicz M., (red.), Strategie rozwoju lokalnego, T1: Aspekty instytucjonalne, SGGW, Warszawa.
8. Lorek A., 2006, Problem ubóstwa w koncepcji zrównoważonego rozwoju Materiały Ogólnopolskiej konferencji naukowej Zrównoważony rozwój w teorii ekonomii i praktyce. Wrocław 29-30.06 2006
9. Mangel H., 2002, Auf weg in die aktive Bürgergesellschaft, Ländlicher Raum print nr 4.
10. Pajestka J., 1983, Kształtowanie procesu rozwoju, PWE Warszawa.
11. Perspektiven für Deutschland unsere Strategie für nachhaltige Entwicklung 2002, Bundesregierung, www.nachhaltigkeitsrat.de/service/download/pdf
12. Riegler J., 2001, Oekosiziale Agrarpolitik – aktueller den je! Laendlicher Raum nr 1.
13. Stiglitz J. E., 2005, Ekonomia sektora publicznego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
14. Tischner J., 1993, Myślenie według wartości, Wydawnictwo Znak, Kraków.
15. Wilkin J., 2005, O potrzebie tworzenia wizji rozwoju polskiej wsi, [w:] Wilkin J. (red.), Polska Wieś 2025. Wizja rozwoju, IRWiR PAN, Warszawa.
16. Wohlmeyer H., 1999: Überwindung der Zeittrends durch Christliches Handeln. Der Förderungsdienst nr 4.
17. World Commission on Environment and Development (WCED), 1987, Our common future, Oxford University Press, Oxford s. 43.